

Наташа Б. Станковић Шошо*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 01. 10. 2021.
Прихваћен: 05. 11. 2021.

ДОПРИНОС АКАДЕМИКА НАДЕ МИЛОШЕВИЋ ЂОРЂЕВИЋ РАЗВОЈУ ШКОЛСКИХ ПУБЛИКАЦИЈА

У раду се анализирају школске публикације за основну школу и гимназију, које је академик Нада Милошевић Ђорђевић рецензирала у протеклих тринаест година и указује се на њен допринос унапређењу њихове концепције, структуре и садржаја.

Кључне речи: Нада Милошевић Ђорђевић, школски уџбеници, домаћа лектира, речник књижевних термина, народна књижевност, настава српског језика и књижевности.

Свежином својих идеја, стваралачким приступом и педагошким промишљањима академик Нада Милошевић Ђорђевић дала је драгоцен допринос развоју школских публикација. У периоду од 2008. до 2021. године рецензирала је 17 школских уџбеника, 27 књига домаће лектире и речник књижевних термина за основну школу.

Табеларни преглед школских уџбеника које је професорка Нада Милошевић Ђорђевић рецензирала.

* natasoso06@gmail.com

Трећи разред ОШ	Четврти разред ОШ	Пети разред ОШ	Шести разред ОШ
Читанка <i>У свету речи</i> („Нови Логос“, 2020)	Читанка <i>Бескрајне речи</i> („Нови Логос“, 2021)	Читанка <i>Чаролија речи</i> („Клет“, 2008)	Читанка <i>Чаролија стварања</i> („Нови Логос“, 2019)
<i>Радна свеска за трећи разред основне школе</i> („Нови Логос“, Београд, 2020)	<i>Радна свеска за четврти разред основне школе</i> („Нови Логос“, Београд, 2021)	<i>Радна свеска за пети разред основне школе</i> („Клет“, 2008)	<i>Радна свеска У потрази за језичким и књижевним благом</i> („Нови Логос“, Београд, 2019)
Седми разред ОШ			Осми разред ОШ
Читанка <i>Уметност речи</i> („Нови Логос“, 2012)	Читанка <i>Чаролија стварања</i> („Нови Логос“, 2020)	Читанка <i>Уметност речи</i> („Нови Логос“, 2020)	Читанка <i>Чаролија стварања</i> („Нови Логос“, 2021)
<i>Радна свеска за седми разред основне школе</i> („Нови Логос“, 2012)	<i>Радна свеска У потрази за језичким и књижевним благом</i> („Нови Логос“, 2020)	<i>Радна свеска за седми разред основне школе</i> („Нови Логос“, 2020)	<i>Радна свеска У потрази за језичким и књижевним благом</i> („Нови Логос“, 2021)
Други разред гимназија			
<i>Читанка за 2. разред гимназије</i> („Нови Логос“, Београд, 2020)			

Табеларни преглед књига домаће лектире и речника за основну школу које је професорка Нада Милошевић Ђорђевић рецензирала.

Први разред	Други разред	Трећи разред	Четврти разред
Јован Јовановић Змај: <i>Песме за децу</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	Ханс Кристијан Андерсен: <i>Бајке</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	Народна бајка <i>Баи-Челик</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2020)	Бранко В. Радичевић: <i>Песме о мајци</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2021)
Езоп: <i>Басне</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019) Доситеј Обрадовић: <i>Басне</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	Десанка Максимовић: <i>Бајке</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	Јакоб и Вилхелм Грим: <i>Бајке</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2020)	Александар Поповић: <i>Пепељуга</i> (Клет, „Нови Логос”, „Фреска”, 2021)
Жан де Ла Фонтен: <i>Басне</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	Весна Видојевић Гајовић, Бранко Стевановић, Дејан Алексић: <i>Кратке приче за децу</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	Бранко Попић: <i>Доживљаји мачка Тоше</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2020)	Јохана Шпири: <i>Хајди</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2021)
<i>Загонетке лаке за ђаке прваке</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	<i>Народне умотворине лаке за ђаке другаче</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	<i>Народне умотворине лаке за ђаке</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2020)	<i>Креативне игре лаке за ђаке четвртаке</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2021)
Пети разред	Шести разред	Осми разред	
<i>Кратки говорни облици</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	<i>Елске народне песме о Косовском боју</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	<i>Елске народне песме о ослобођењу Србије</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2021)	
<i>Српске народне бајке</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	<i>Елске народне песме о Марку Краљевићу</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	<i>Обичајне лирске народне песме</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2021)	
<i>Шавиаве народне приче и новеле</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	<i>Обредне лирске народне песме</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2020)	<i>Љубавне лирске народне песме</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2021)	
<i>Елске народне песме о Немањинима и Мрњавчевићима</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	Бранислав Нушић: <i>Аналфабета</i> („Клет”, „Нови Логос”, „Фреска”, 2019)	<i>Мали речник књижевних термина за основну школу са креативним слагалицама</i> („Нови Логос”, 2010)	

Истичући да усмена књижевност указује на духовни континуитет настајања и опстајања уметности речи, прати рађање мисаоног процеса, али и слојевитост његовог развијања кроз простор и време, од митског до историјског и естетског погледа на свет, професорка Нада Милошевић Ђорђевић се залагала за већу заступљеност усменог стваралаштва у школским уџбеницима и књигама домаће лектире. Настојала је да читанке и радне свеске садрже антологијске књижевне текстове усмене књижевности, који имају упориште у језику, традицији и обичајима српског народа.

Репрезентативни записи усменог стварања у читанкама *У свету речи* и *Бескрајне речи* омогућују ученицима да спознају загонетност усмене уметности речи и развијају код њих љубав према народној књижевности. Читајући народне успаванке (*Мајка Јова у ружи родила, Нинај, нинај, злато моје, Санак иде низ улицу*), породичне народне песме (*Играло је девет брата*, шаљиве народне песме (*Ја сам чудо видео, Смешно чудо, Женидба врапца Подунавца*), народне басне (*Лисица и гавран, Коњ и магарац*), народне приче (*Голуб и пчела, Ветар и Сунце, Мећед, свиња и лисица, Свијету се не може угодити, Свети Сава и сељак без среће, Свети Сава, отац и син, Свети Сава и ђаци, Свети Сава и отац и мати с малим дјететом, Седам прUTOва, Најбоље задужбине*), епске народне песме (*Марко Краљевић и орао, Марко Краљевић и бег Костадин, Орање Марка Краљевића, Милош у Латинима*) и српске народне бајке (*Биберче, Чардак ни на небу ни на земљи, Баш-Челик, Пенелуга*), ученици активно учествују у откривању тајни процеса стварања и преношења усмене уметности речи и тумаче како некадашње човеково придавање људских особина живој и неживој природи прераста у уметност. Захваљујући кратким говорним облицима, млади читаоци увежбавају изговор појединих гласова и кроз игру усвајају њихове особености.

На предлог професорке Наде Милошевић Ђорђевић у читанкама *Чаролија речи, Маштарија речи, Уметност речи* и *Чаролија стварања* корпус текстова народне књижевности употпуњен је репрезентативним књижевним жанровима. Први пут се у читанкама наводи бугарштица *Када је погинуо кнез Лазар и Милош Кобиловић на Косову*, која сведочи о дубини усменог памћења српског народа. Проширен је избор лирских народних песама најзначајнијим примерима митолошких, обредних, обичајних, посленичких, породичних и љубавних песама (*Вила зида град, Српска дјевојка, Љубавни растанак, Домаћину, Опет кад игра додола, Највећа је жалост за братом, Кад се испроси дјевојка, Кад долазе сватови с дјевојком, Опет тада, Наук дјевојци, Кад се надају сватовима код дјевојачке куће, Двије сеје брата не имале, Играло је девет брата*).

Осим епских народних песама предвиђених наставним програмом (*Свети Сава, Женидба Душанова, Смрт Мајке Југовића, Марко Краљевић укида свадбарину*), у читанкама и књигама домаће лектире се наводе и друге значајне народне песме (*Зидање Скадра, Урош и Мрњавчевићи, Комади од различнијех косовскијех пјесама, Цар Лазар и царица Милица, Косовка дјевојка, Марко Краљевић и орао, Марко Краљевић и Муса Кесеџија, Марко Краљевић и вила, Диоба Јакишића, Смрт војводе Пријезде, Смрт војводе Кајице, Стари Вујадин, Старина Новак и кнез Богосав, Мали Радојица, Иво Сенковић и ага од Рибника, Ропство Јанковић Стојана, Почетак буне против дахија, Бој на Мишару, Бој на Чокешини*). Са особеностима епско-лирских песама ученици се упознају читајући и тумачећи народне песме *Јетрвица адамско колена, Стојан и Љиљана и Женидба Милића Барјактара*. Српске народне бајке заступљене су у читанкама и књигама домаће лектире у разноврсном избору (*Три јегуље, Аждаја и царев син, Биберче, Седам Влашића, Златна јабука и девет пауница, Златоруни ован, Усуд, Немушти језик, Међедовић, Чудотворни прстен*). Уз њих ученици тумаче и народне новеле (*Дјевојка цара надмудрила, Све, све али занат*), шалтиве народне приче (*Двије леништине, Еро с онога свијета, Ни ја с ђаволом, ни ти с Богом, Добра хвала*), приче о животињама (*Побијеђени вук, Мачкова женидба*), народну басну *Није вјера тврда у јачега*, легендарне приче (*Свети Сава као лекар, Свети Сава и ђаво, Свети Сава и два супарника, Свети Сава и браћа која се деле*) и мале фолклорне форме. Захваљујући залагању професорке Наде Милошевић Ђорђевић, посебна пажња се у читанкама и књигама домаће лектире посвећује народним предањима. Ова врста усмене прозе омогућава ученицима да тумаче различита веровања предака о природи, људима и догађајима у прошлости. Тумачећи предања о Светом Сави (*Савина пећина, Савина трпеза, Савова вода, Свети Сава греје земљу, Савини грнци, Вода Светог Саве, Свети Сава и богати Гаван, Савина мала*), ученици откривају због чега су баш предања вековима била расадник усмене историје о једном од најзначајнијих српских просветитеља.

Професорка Нада Милошевић Ђорђевић се залагала да се у школским уџбеницима упоредо сагледавају токови усмене и писане књижевности, компаративно анализирају њихове сличности и разлике (однос народне и ауторске лирике, однос народне и ауторске бајке). Повезивање књижевних текстова по тематско-мотивској и жанровској сродности указује младим читаоцима на континуитет укрштања невидљивих усменопоетских, митских и традицијских матрица у ауторској књижевности. Повезивање хеленског предања о Сфинги са народним загонеткама, или народних

пословица са порукама из Доситејевог дела *Живот и прикљученија*, даје увид ђацима у прожимање књижевних врста усмене и писане књижевности. Да би се илустровао појам алузије, полази се од историјске датости о Другом косовском боју у коме је Сибињанин Јанко доживео тежак пораз од Турака, који је сажет у изреци „Прошао као Јанко на Косову”. Историја, легендарне приче, народна предања и епика сучељавају се у епским народним песмама о Немањићима, Мрњавчевићима, о Косовском боју, али и у поетским и прозним текстовима о Светом Сави. Инвентивним повезивањем најразличитијих области, од мита и обреда до историје и књижевности, избор текстова у читанкама, радним свескама и књигама домаће лектуре узазује на континуитет свеукупног развоја цивилизације, али и на међузависност свих домена културне.

Одломци из секундарне литературе (књижевне критике, историјски извори, студије), који се наводе у школским уџбеницима и књигама домаће лектуре доприносе остварењу бројних корелација у настави и помажу ученицима да стекну увид у културноисторијски контекст. Целокупним својим радом Вук Стефановић Караџић бранио је духовни, културни и језички простор Срба ма где да су се они налазили. Његово богато и разноврсно књижевно стваралаштво заступљено је у школским читанкама навођењем одабраних одломака из *Живота и обичаја народа српског* (Марко Краљевић, корњача, куга, вила, вјештица) и *Српског рјечника* (Божић, задужбина, задушнице, златоје, ћуфтета, чесница, полагајник). Читајући текст *О народним певачима*, ученици сазнају ко су били Вукови гуслари и казивачи захваљујући којима је наша епика доживела највећи процват крајем 18. и почетком 19. века. *Житије Ајдук Вељка Петровића* пружа могућност младим читаоцима да сазнају о великим српским јунацима и времену у којем су живели. У читанци за 2. разред гимназије ученицима су доступни одломци из *Предговора Српском рјечнику 1818*, расправа *О подели и постању народних умотворина*, Вукова *Критика роману Љубомир у Јелисиуму и Писмо кнезу Милошу од 12/24. априла 1832*.

Академик Нада Милошевић Ђорђевић подстицала је успостављање бројних корелација са језиком, митологијом, религијом, историјом, музиком, позориштем и филмом. У читанкама за основну школу и гимназију вредностима српске књижевности и културе ученике подучавају најзначајнији људи у историји српског народа, попут Светог Саве, Доситеја Обрадовића, Вука Стефановића Караџића, Милоша Црњанског, Иве Андрића, Десанке Максимовић, Момчила Настасијевића, Васка Попе и других. Ђаци у школским уџбеницима могу прочитати књижевнороманетичке текстове о знаменитим личностима српске књижевности,

уметности и науке (о Јефимији, Исидори Секулић, Десанки Максимовић, Светлани Велмар Јанковић, Катарини Ивановић, Надежди Петровић, Милени Павловић Барили, Милеви Ајнштајн, Светом Сави, Доситеју Обрадовићу, Вуку Стефановићу Караџићу, Николи Тесли, Михајлу Пупину, Јосифу Панчићу).

Рецензент Нада Милошевић Ђорђевић активно је пратила процес настанка школских уџбеника и књига домаће лектире и ненаметљиво се укључивала у процес њиховог стварања. Радовала се иновативности и креативности разноврсних приступа у школским публикацијама, указивала је на недостатке које би уочила и настојала је да их добронамерним предлозима отклони и побољша.

У рецензији читанке *Чаролија речи* записала је:

Треба, међутим, извршити и неке неопходне исправке. То је, пре свега, замена „Вуковог” текста о језику као „хранитељу народа”. Уместо њега ставити оригинални Вуков текст, на пример, из предговора *Лисменици* који гласи: „...Из ревности к српском књижевству и из љубови к матерњем језику...обрћем се опет к теби благонаклоњени читатељу! к теби који љубиш свој матерњи језик, као најдрагоценије благо народа, и који желиш његову чистоту и ...савршенство”.

Затим, заменити речи водича „играчка плачка”, јер противурече основној Андрићевој концепцији у *Одабраним одломцима из књижевности*.

Уједначити Дучићеве наслове.

При именовању поглавља *Путовање знатижељних путника* (уместо „знатижељних” употребила бих атрибут „радозналих”).

Додати и осмерац као епски стих.

Ове примедбе, које је врло једноставно усвојити и грешке исправити, допринеће несумњивој акрибичности *Читанке* коју свакако треба објавити, те ми је задовољство да је за објављивање и предложим.

У рецензији *Малог речника књижевних термина за основну школу* академик Нада Милошевић Ђорђевић је истакла:

Покривајући све појмове прописане програмом српског језика и књижевности за основну школу, он је својеврсна историја и теорија књижевности, примерена узрасту ученика. Јасна и сажета дефиниција појма оживљена је антологијски одабраним текстом у коме појам добија своју функционалност и почиње да живи, постаје делотворан и сврсисходан читалац у објективизовању уметничког дела. Примена сваког књижевнотеоријског појма, што је иначе и најдрагоценији део овог речника, илуструје се у оквиру појединачних дела усмене и писане књижевности, зависно и од његове жанровске условљености. Тако се истовремено сагледавају сличности и разлике између народне и „ауторске књижевности”, стилистичке својствености писаца, али и особености жанрова, њихов састав и улога књижевноисторијских појмова у њиховој градњи. Инвентивно осмишљене креативне слагалице не само да олакшавају учење, него га чине активним. Упоредо са текстовима у речнику, тумачењима и питањима у вези са њима, слагалице постају корисна игра, и то ра-

досна игра духа, у којој учествују сви: и наставници и ученици и писци, оживљени својим изванредним портретима.

Полазећи од тога да школски учбеници и књиге домаће лектире доприносе изградњи личног, културног и националног идентитета ученика, академик Нада Милошевић Ђорђевић је драгоценим рецензентским сугестијама допринела побољшању њихове концепције, структуре и садржаја. Заступљеност народне књижевности у школским публикацијама пружа могућност ученицима да открију врхунске уметничке вредности и хуманистичке поуке усмене уметности речи. Тумачење народне и ауторске књижевности подстиче ученике да се упусте у занимљиво путовање светом речи и да трагају за универзалним истинама које свако дело поседује. Зависно од текста који проучавају, ученици стичу сазнања о цивилизацији, култури и историји, о њиховом транспоновању у књижевност, о уметничким поступцима и ликовима, о књижевним облицима и њиховом обликовању. Избор репрезентативних дела усмене и писане књижевности омогућава младим читаоцима занимљиво путовање кроз пределе човекових осећања и људског ума. Захваљујући драгоценој помоћи професорке Наде Милошевић Ђорђевић, школске публикације код ученика негују уметнички укус, развијају национални идентитет и осећање припадности српској култури, подстичу критичко мишљење и морално просуђивање и снаже литерарни, језички и стваралачки сензибилитет.

ЛИТЕРАТУРА

Станковић Шошо, 2008 Н. Станковић Шошо, *Чаролија речи*, читанка за 5. разред основне школе, Београд: Клет.

Станковић Шошо, 2009 Н. Станковић Шошо, *Маштарарија речи*, читанка за 6. разред основне школе, Београд: Клет.

Станковић Шошо 2010: Н. Станковић Шошо, *Мали речник књижевних термина за основну школу*, Београд: Нови Логос.

Станковић Шошо, Сувајџић 2012: Н. Станковић Шошо, Б. Сувајџић, *Уметност речи*, читанка за 7. разред основне школе, Београд: Нови Логос.

Станковић Шошо, Сувајџић 2019: Н. Станковић Шошо, Б. Сувајџић, *Чаролија стварања*, читанка за 6. разред основне школе, Београд: Нови Логос.

Станковић Шошо 2019: Н. Станковић Шошо, *Загонетке лаке за ђаке прваке*, приредила Наташа Станковић Шошо, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Станковић Шошо 2019: Н. Станковић Шошо, *Народне умотворине лаке за ђаке другаке*, приредила Наташа Станковић Шошо, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Станковић Шошо 2019: Н. Станковић Шошо, *Кратки говорни облици*, приредила Наташа Станковић Шошо, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Станковић Шошо 2019: Н. Станковић Шошо, *Српске народне бајке*, приредила Наташа Станковић Шошо, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Станковић Шошо 2019: Н. Станковић Шошо, *Обредне лирске народне песме*, приредила Наташа Станковић Шошо, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Станковић Шошо, Сувајџић 2020: Н. Станковић Шошо, Б. Сувајџић, *Уметност речи*, читанка за 7. разред основне школе, Београд: Нови Логос.

Станковић Шошо, Сувајџић 2020: Н. Станковић Шошо, Б. Сувајџић, *Чаролија стварања*, читанка за 7. разред основне школе, Београд: Нови Логос.

Станковић Шошо, Костић 2020 Н. Станковић Шошо, М. Костић, *У свету речи*, читанка за 3. разред основне школе, Београд: Нови Логос.

Станковић Шошо 2020: Н. Станковић Шошо, *Загонетке лаке за ђаке трећаке*, приредила Наташа Станковић Шошо, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Станковић Шошо, Чабрић 2021: Н. Станковић Шошо, С. Чабрић, *Бескрајне речи*, читанка за 4. разред основне школе, Београд: Нови Логос.

Станковић Шошо, Сувајџић 2021: Н. Станковић Шошо, Б. Сувајџић, *Чаролија стварања*, читанка за 8. разред основне школе, Београд: Нови Логос.

Станковић Шошо 2021: Н. Станковић Шошо, *Креативне игре лаке за ђаке четвртаке*, приредила Наташа Станковић Шошо, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Станковић Шошо 2021: Н. Станковић Шошо, *Љубавне лирске народне песме*, приредила Наташа Станковић Шошо, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Сувајџић 2019: Б. Сувајџић, *Шалјиве народне приче и новеле*, приредио Бошко Сувајџић, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Сувајџић 2019: Б. Сувајџић, *Епске народне песме о Немањићима и Мрњавчевићима*, приредио Бошко Сувајџић, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Сувајџић 2019: Б. Сувајџић, *Епске народне песме о Косовском боју*, приредио Бошко Сувајџић, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Сувајџић 2019: Б. Сувајџић, *Епске народне песме о Марку Краљевићу*, приредио Бошко Сувајџић, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Сувајџић 2021: Б. Сувајџић, *Епске народне песме о ослобођењу Србије*, приредио Бошко Сувајџић, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Сувајцић 2021: Б. Сувајцић, *Обичајне лирске народне песме*, приредио Бошко Сувајцић, Београд: Клет, Нови Логос, Фреска.

Nataša B. Stanković Šošo

CONTRIBUTION OF NADA MILOŠEVIĆ ĐORĐEVIĆ TO THE DEVELOPMENT OF SCHOOL PUBLICATIONS

Summary

In the past 13 years, academician Nada Milošević Đorđević has reviewed 17 school textbooks, 27 books of home reading and a dictionary of literary terms for primary school. Starting from the fact that school textbooks and books of home reading contribute to the construction of personal, cultural and national identity of students, she contributed to the improvement of their conception, structure and content with valuable review suggestions. Representation of folk literature in school publications of oral word art. The selection of anthological literary texts of oral and written literature enables young readers to socialize with the world, discover our and foreign heritage and provides students with the opportunity to discover their top artistic values and important humanistic lessons.

Keywords: Nada Milošević Đorđević, school textbooks, home reading, dictionary of literary terms, folk literature, teaching Serbian language and literature.